

มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย: ทวิลักษณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในวรรณคดีไทย

วาทีณี ศิริชัย* และชญญา สังขพันธ์านนท์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

*Corresponding author: watineesi61@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทยกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารจากตัวบทวรรณคดีไทย จำนวน 5 เรื่อง ผลการศึกษาค้นคว้าพบ 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก มโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีไทยกับมิติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ยูโทเปียกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะสุนทรีย์เชิงนิเวศ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับอารมณ์ของปัจเจกบุคคล และสภาวะสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะอีโคโทเปีย ประเด็นที่สอง มโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีไทยกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบการควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมนุษย์ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอำนาจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประเด็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์ คือพลังอำนาจควบคุมและลงโทษมนุษย์ให้อยู่ในศีลธรรม ดังนั้น มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียจึงมีลักษณะของทวิลักษณ์หรือคู่ตรงข้ามทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งปรากฏในวรรณคดีไทย ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์ และมนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : 1. มโนทัศน์ 2. ยูโทเปียและดิสโทเปีย 3. ทวิลักษณ์ 4. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5. วรรณคดีไทย

The concepts of Utopia and Dystopia: The duality of nature and environment in Thai literature

Watinee Sirichai^{*} and Thanya Sangkhapanthanon

Faculty of Humanities, Naresuan University, Phitsanulok 65000, Thailand

^{*}Corresponding author: watineesi61@nu.ac.th

Abstract

The purpose of this article is to analyze the concepts of Utopia and Dystopia as portrayed through nature and environment in Thai literature. It is a qualitative study involving documentary research. The scope of the study encompasses five Thai literary works. The results of the study reveal two main points. Firstly, regarding the concept of Utopia represented through nature and environment in Thai literature, there exists a relationship between the concepts of Utopia and nature and environment in a utopian ecological sense. This demonstrates the connection between nature and an individual's emotional state, as well as the harmonious state of nature and environment in an ecotopian sense. Secondly, the concept of Dystopia in Thai literature in relation to nature and the environment portrays human control over nature and the environment. This highlights human power in utilizing natural resources and the environment, and the theme of nature and the environment holding power over humans, enforcing moral order. Therefore, the concepts of Utopia and Dystopia, as represented through nature and the environment in Thai literature, are interconnected through the form of duality or binary opposition. On the one hand, nature and the environment possess power over human beings. On the other hand, human beings exert power over nature and the environment.

Keywords: 1. Concepts 2. Utopia and Dystopia 3. Duality 4. Nature and environment 5. Thai literature

บทนำ

“ดูกรวราเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะเวลาที่ยาวช้านาน ที่โลกนี้จะพินาศ เมื่อโลกกำลังพินาศอยู่...ก็แหละสมัยนั้นจักรวาลทั้งสิ้นนี้แล เป็นน้ำทั้งนั้นมืดมนแลไม่เห็นอะไร ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ยังไม่ปรากฏ... เพศชาย และเพศหญิงก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายถึงซึ่งอันนับเพียงว่าสัตว์เท่านั้น... ดูกรวราเสฏฐะและภารทวาชะ ในคราวที่พวกสัตว์พยายามเพื่อจะบั้นวันคืนให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือแล้วบริโภคนอนั้น เมื่อรัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไปแล้ว ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ...ฤดูและปีก็ปรากฏ ดูกรวราเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล โลกนี้จึงกลับเจริญขึ้นมาอีก ฯ”

(Department of Religious Affairs, 1982: 11, 56, 76)

ความบางตอนจากคัมภีร์พระไตรปิฎกบทอัครคัมภีร์อรรถกถา กล่าวถึงความวิบัติของโลก เมื่อโลกและจักรวาลพินาศลง สรรพสัตว์ต่างสูญสิ้นคงเหลือแต่เหล่าเทวดาที่ได้อาศัย อาภัสสรพรหมจึงรอดชีวิต ในเวลานั้นทั่วทั้งจักรวาลมีแต่น้ำ และความมืดมน ไม่มีพระจันทร์ พระอาทิตย์ และดวงดาว ไม่มีกลางวันกลางคืน ฤดู เดือน ปี หรือแม้แต่เพศชายหญิง สัตว์ทั้งหลายล้วนแต่นับว่าเป็นสัตว์เท่านั้น ในวาระนั้น ทุกสรรพสิ่งว่างเปล่า นำหวาดหวั่น คล้ายเป็นสภาวะการณ มีมืดมนนอนธการ สภาวะดังกล่าวย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของผู้คน อยากรู้ก็ตามในทางตรงกันข้ามสรรพสัตว์ทั้งหลายต่าง มุ่งหวังชีวิตที่ดีงาม สุขสบาย มีสังคมและสภาพแวดล้อม ที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งในอัครคัมภีร์อรรถกถาก็แสดงให้เห็นว่าภายหลัง จากเหตุการณ์โลกวิบัติจักรวาลพินาศ ต่อมาได้เกิดโลกและ จักรวาลขึ้นใหม่อีกครั้ง โดยเกิดพระจันทร์ พระอาทิตย์ ดวงดาว มีกลางวันกลางคืน ฤดู เดือน ปี ดังกล่าวนั้นนับเป็น วัฏจักรของความพินาศและการอุบัติใหม่ของโลกและ จักรวาล สามารถสังเกตได้ว่าความวิบัติของโลกและจักรวาล ถูกทำลายล้างด้วยธรรมชาติ คือ ลม น้ำ และไฟ เมื่อโลกและ จักรวาลเกิดขึ้นใหม่ก็มีพระจันทร์ พระอาทิตย์ ดวงดาว และแผ่นดินซึ่งเป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นก่อนจึง มีมนุษย์ ดังนั้นการสิ้นสุดและการเกิดใหม่ของโลกและ จักรวาลจึงสัมพันธ์กับความคิดเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในความเป็นจริงมนุษย์สามารถตกอยู่ในสภาวะอัน ไม่พึงประสงค์หรือโลกที่เราไม่ปรารถนา อาทิ สงคราม ปัญญาการเมือง เศรษฐกิจล่มสลาย ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นพิษ และการเกิดโรคระบาด เป็นต้น เหล่านี้ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ ในทางตรงกันข้ามมนุษย์จึง ปรารถนาสังคมที่ถึงพร้อมด้วยความอุดมสมบูรณ์ในทุกด้าน เช่น สังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา โดยเฉพาะ

ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์อย่างยิ่ง ความต้องการความสมบูรณ์ของชีวิตในด้านต่าง ๆ และสภาวะ ที่ไม่พึงประสงค์ของมนุษย์ทั้งสองลักษณะที่กล่าวมานี้ สามารถเรียกได้ว่า ยูโทเปียและดิสโทเปีย

ยูโทเปียและดิสโทเปีย นับเป็นแนวคิดสากล โดยคำว่า Utopia มาจากชื่อหนังสือของเซอร์ โทมัส มอร์ (Thomas More) ซึ่งแปลความหมายตามรากศัพท์ได้ว่า “สถานที่ดีแต่หาไม่ได้ ที่ไหน” เนื้อหาเรื่องยูโทเปียเป็นการบรรยายภาพสังคม ยูโทเปียในด้านการจัดระบบบริหารการทำงาน การประกอบ อาชีพ การศึกษา กฎหมาย การศาสนา การต่างประเทศ ตลอดจนขนบธรรมเนียมของชาวยูโทเปีย” (Buasomboon, 1993: 9) นอกจากนี้เบอร์นินดา แบคชิ (Bagchi, 2015: 2) ได้กล่าวถึงนิยามศัพท์ของยูโทเปียว่า “ในฐานะความเป็น จินตนาการ ยูโทเปียสร้างโลกที่เป็นไปได้แต่ในความเข้าใจ ยูโทเปียตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเพ้อฝันและสภาวะ ของความไม่สมบูรณ์แบบ” ดังกล่าวนั้น ยูโทเปียจึงเป็น การแสวงหาโลกที่สมบูรณ์แบบหรือความเป็นอุดมคติ ตามแนวคิดโลกตะวันตก ในขณะที่เดียวกันทางโลกตะวันออก ก็ปรากฏแนวคิดสังคมในอุดมคติเช่นกัน ดังจะเห็นได้จาก ความเชื่อเกี่ยวกับยุคพระศรีอริยเมตไตรยหรือความเชื่อ ในเรื่องสวรรค์ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา เป็นต้น นับได้ว่า ยูโทเปียเป็นแนวคิดร่วมกันอย่างเป็นสากลในการปรารถนา ถึงโลกในอุดมคติที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งปรากฏแทบทุก วัฒนธรรมนั่นเอง ในขณะที่ยูโทเปียคือโลกแห่งความหวัง ของผู้คน ในทางตรงกันข้ามโลกอีกรูปแบบหนึ่งที่มนุษย์ ไม่ต้องการพบเจอ เรียกกันว่า ดิสโทเปีย (Dystopia) ดังที่ สุเรเดช โชติอุดมพันธ์ กล่าวว่า “การเกิดขึ้นมาของยูโทเปีย ก็ทำให้เกิดความหมายตรงกันข้ามหลายคำ แต่คำที่มีการใช้ มากที่สุด คือ ดิสโทเปีย (Dystopia) ซึ่งทำให้เห็นยูโทเปีย

ที่ซ่อนนัยเชิงลบของความไม่เชื่อในโลกสมบูรณแบบ การพยายามควบคุมจัดการสิทธิเสรีภาพ หรือการจัดการ ที่มากเกินไป ซึ่งนำไปสู่มิติเชิงลบได้” (Prachatai, 2015) ดิสโทเปียจึงเป็นสภาวะหนึ่งที่มีความสำคัญและเกี่ยวพันกับ ชีวิตมนุษย์ในทางที่เลวร้าย

ในบริบทวัฒนธรรมไทย ปรากฏแนวคิดที่มีลักษณะ ร่วมกับยูโทเปียและดิสโทเปียของทางตะวันตกมาช้านาน โดยเฉพาะในวรรณคดีไทย เช่น ไตรภูมิพระร่วง วรรณคดี ในสมัยสุโขทัย ได้นำเสนอภาพนรกและสวรรค์ กล่าวได้ว่า

อันว่าโลกธาตุทั้งหลาย จักระส่ำระสายอาเกียรณ์ อุกุศลจะเบียดหนวยชน อันว่ากุศล จะพินาศ ถอยชนชาติลำดับกัน ...อุกุศลต้อนเดือนแต่ง อายุแห่งสัตว์น้อย เดิมนับ ร้อยถอยถด ลำดับลดหลั่นลง ร้อยขวบคงสิบปี ห้าขวบมีขมราวาส ใจร้ายกาจโกฏี กลับนั้นมีนามกร ชื่อสัตถันดรพิงมี มิคสัญญีนามกลับ...บ้างถือไม้ไผ่ยุทธ ถืออาวุธ วางว้าง พันฟาดกลิ้งเกลื่อนกลาด ตายเตียรตาชดาดเดือด

(The Fine Arts Department, 2002: 178)

เนื้อความในพระมัลลย์คำหลวงแสดงให้เห็นถึงความวิบัติ ของสังคมมนุษย์เมื่อพระพุทธศาสนาสิ้นสุดลง คนทั้งหลาย จะหมดความละอายและเกรงกลัวต่อบาป สังคมเกิดความวุ่นวาย อายุของคนจะลดถอยลงเหลือเพียงห้าปี ผู้คนจะมีจิตใจอุกุศล ไล่ฆ่าฟันทำร้ายกัน เรียกยุคนี้ว่า ยุคมิคสัญญี ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้ว่า ผู้คนตกอยู่ในสภาพสังคมเลวร้ายไร้ทางออก และมีตมม สภาวะดังกล่าวสอดคล้องกับความคิดดิสโทเปีย อย่างเด่นชัด จากตัวอย่างวรรณคดีไทยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าในวรรณคดีไทยมีความคิดยูโทเปียและดิสโทเปีย แฝงฝังอยู่ จึงเป็นจุดเริ่มของความสนใจที่จะศึกษามโนทัศน์ ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทย อันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ในวรรณกรรมไทย” ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทย พบว่ายังไม่มีการศึกษาเรื่องนี้เป็นการเฉพาะ ทั้งที่เนื้อหา ในวรรณคดีไทยบางเรื่องมีการนำเสนอแนวคิดที่สอดคล้องกับ มโนทัศน์ดังกล่าวอยู่จำนวนหนึ่ง บทความวิจัยนี้จึงจะมุ่งที่จะ ศึกษา มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียที่ปรากฏในวรรณคดีไทย กับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามแนวการศึกษาของ ทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ (ecocriticism) เป็นแนวคิดและ ทฤษฎีที่ให้ความสนใจศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในวรรณกรรมโดยใช้ฐานความรู้ด้านนิเวศวิทยา (ecology) และแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม (environmentalism) มาเป็น

การพรรณนาความเป็นอยู่ของเทวดาและสิ่งทิพย์ต่าง ๆ ในสวรรค์ และความอัศจรรย์ในแผ่นดินอุตรกฐทวีปได้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดดินแดนในอุดมคติตามมโนทัศน์ยูโทเปียแบบตะวันตก ส่วนการพรรณนาความน่ากลัวของการลงทัณฑ์ สัตว์นรกในนรกภูมินั้น ล้วนเป็นลักษณะของดิสโทเปียหรือ ตัวอย่างในพระมัลลย์คำหลวง วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย ก็ได้กล่าวถึงช่วงเวลาของการสิ้นสุดพระพุทธศาสนาในยุค พระสมณโคดมซึ่งสังคมเกิดความวิบัติเป็นลักษณะของ ดิสโทเปียเช่นกัน ดังตัวอย่าง

พื้นฐานในการศึกษา (Sangkhaphanthanon, 2016: 314) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและ ดิสโทเปียในวรรณคดีไทยกับมิติทางธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมโดยนำทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศมาใช้ในการ วิเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงการประกอบสร้างความเป็นยูโทเปีย และดิสโทเปียในวรรณคดีไทยว่ามีความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร ซึ่งนับเป็นการเปิดมุมมอง การศึกษาวรรณคดีไทยให้มีความเป็นสากลยิ่งขึ้น ดังนั้น การศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียจึงนับเป็นการ ศึกษาที่ทันต่อยุคสมัยและเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดี ไทยกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดี ไทย ผู้วิจัยใช้กรอบมโนทัศน์ยูโทเปีย ดิสโทเปียและทฤษฎี การวิจารณ์เชิงนิเวศมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตีความต่อบท ในมิติของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีสาระโดยสังเขปดังนี้

ความคิดยูโทเปียและดิสโทเปียมีความสัมพันธ์ทั้งใน ลักษณะตรงกันข้ามและทั้งมีลักษณะสัมพันธ์กัน โดยคำว่า

ยูโทเปีย (Utopia) มีที่มาจากหนังสือของเซอร์ โทมัส มอร์ (Thomas More) มีความหมายทางปรัชญา หมายถึง “สังคมที่ดีอย่างสมบูรณ์ตามอุดมคติ” (Royal Society, 2000: 102) เนื้อหาในหนังสือ ยูโทเปีย กล่าวถึงสังคมที่มีความเท่าเทียมในวิถีการดำเนินชีวิต การได้รับปัจจัยสี่ที่เสมอภาคกัน และทุกคนในยูโทเปียต้องทำงานในระยะเวลาที่กำหนดอย่างเท่าเทียมกันทั้งผู้หญิงและผู้ชาย สรุปได้ว่าความเท่าเทียมทางวัตถุเหล่านี้ทำให้สังคมยูโทเปียอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งอัจฉรา ชลายนนาวิณ (Chalayonnavin, 2016: 18-19) ได้ศึกษา ยูโทเปีย: มิติทางสังคมศาสตร์ โดยกล่าวว่า ยูโทเปียเป็นความพยายามสร้างสังคมใหม่ที่สะท้อนคุณค่าของมนุษย์โลกของยูโทเปียจะมีความต้องการที่จำกัดและถูกเติมเต็มโดยธรรมชาติ ในทางศาสนา ยูโทเปียเป็นเครื่องช่วยบำบัดมนุษย์จากความลำบาก ยูโทเปียอาจสะท้อนสังคมจริงในยุค Golden age ของกรีกโบราณ ทั้งอาจเป็นตัวแทนของโลกอนาคตหรืออาจเป็นเพียงการประชดประชัน สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในศตวรรษที่ 15 จะเห็นได้ว่าสังคมยูโทเปียมีความสมบูรณ์แบบ แต่ในขณะเดียวกันจุดอ่อนของยูโทเปีย คือ การควบคุมทุกอย่างทุกอย่างในระบบเดียวกัน อาจทำให้เกิดปัญหา เช่น เกิดคำถามถึงอิสระเสรีภาพ หรือความเป็นธรรมชาติของชีวิต การถูกบางสิ่งบางอย่างควบคุมนำไปสู่ปัญหาและการต่อต้าน ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดที่ทั้งสัมพันธ์กับยูโทเปียและเป็นแนวคิดตรงกันข้าม เรียกว่า ดิสโทเปีย (Dystopia) แคลร์ อาร์เชอร์-ลีน (Clare Archer-Lean) (Archer-Lean, 2009: 3) กล่าวว่า “นับตั้งแต่โทมัส มอร์ ใช้คำว่า ยูโทเปีย ในปี ค.ศ. 1516 ทำให้เกิดความหมายที่หลากหลายและคลุมเครือ ยูโทเปียมีสิ่งที่ตรงข้าม คือ ดิสโทเปีย ซึ่งสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เราทั้งต้องการหรือหลีกเลี่ยงที่จะเป็นเช่นนั้น ทั้งเป็นการแสวงหาความหวังในการเปลี่ยนแปลง” สรุปได้ว่า ยูโทเปียและดิสโทเปียมีลักษณะทั้งตรงข้ามและสัมพันธ์กัน โดยดิสโทเปียจะมองโลกในมุมมองที่เลวร้าย ปรากฏภาพแห่งความทุกข์ยาก ความสิ้นหวังจากสังคมที่ถูกควบคุม คุกคาม หรือเกิดจากปัจจัยอื่นใด เช่น การเกิดภาวะสงคราม การเกิดโรคระบาด หรือการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ยูโทเปีย คือ สังคมอุดมคติที่ผู้คนแสวงหาความต้องการพื้นที่แห่งความอุดมสมบูรณ์ แต่ยูโทเปียมีจุดอ่อนในเรื่องความอิสระเสรีภาพ และความเป็นธรรมชาติของชีวิต ทำให้เกิดลักษณะทั้งตรงข้ามและสัมพันธ์กัน คือ ดิสโทเปียซึ่งมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ ความหายนะ การล่มสลายของ

มนุษยชาติ แต่มีการนำเสนอข้อเท็จจริงในสังคม และประการสำคัญดิสโทเปียให้ความสำคัญกับการแสวงหาความหวังและการเปลี่ยนแปลงสู่ชีวิตใหม่

ส่วนการวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นทฤษฎีที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยการเชื่อมโยงการวิจารณ์วรรณกรรมกับนิเวศวิทยาและปัญหาสิ่งแวดล้อม (Pradittatsanee, 2017: 237) หรืออาจกล่าวได้ว่า “การวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ยึดโลกเป็นศูนย์กลางที่จะนำไปสู่การศึกษาวรรณกรรม นักวิจารณ์แนวอนุรักษ์ธรรมชาติตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ เช่น ธรรมชาติได้รับการนำเสนอในบทประพันธ์อย่างไร บทบาทของฉากธรรมชาติที่แสดงในโครงเรื่องของนวนิยายเป็นอย่างไร คำนิยามที่แสดงในวรรณกรรมนั้นสอดคล้องกับภูมิปัญญาของการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือไม่ งานเขียนเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติของนักเขียนชายกับนักเขียนหญิงเหมือนกันหรือไม่ ผลกระทบเกี่ยวกับวิกฤตสิ่งแวดล้อมได้แทรกซึมเข้าไปในเนื้อหาของวรรณกรรมร่วมสมัยและวัฒนธรรมประชานิยม (popular culture) ด้วยแนวทางใดและด้วยเหตุผลผลใด เป็นต้น” (Sangkaphanthanon, 2013: 45) และสองสิ่งนี้ส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน ประเด็นสำคัญในการวิจารณ์เชิงนิเวศ คือ เป้าหมายและวิธีการของการวิจารณ์เชิงนิเวศ มีดังนี้ 1) การพยายามแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและโลกธรรมชาติที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรม 2) ให้ความสำคัญต่อการศึกษารายละเอียดของภาษาและบทบาทของภาษา เห็นว่าภาษาไม่สามารถแยกจากโลกธรรมชาติ 3) ให้ความสนใจต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในตัวบท 4) การเชื่อมโยงความรู้จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ 5) บูรณาการทฤษฎีที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ จึงมีความเป็นสหวิทยาการและการบูรณาการรวมอยู่ด้วยกันจากทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ ผู้วิจัยเห็นว่า การวิจารณ์เชิงนิเวศสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทยได้ โดยเฉพาะแนวคิดที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงอุดมคติและเชิงเลวร้ายซึ่งจะช่วยให้สามารถอธิบายได้ว่าลักษณะร่วมของยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทยกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปในรูปแบบใด การนำเสนอยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทยมีเหตุผลอย่างไร และเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทยอย่างไร ซึ่งจะปรากฏในการนำเสนอผลการวิจัยต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร โดยวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทยกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. สืบหาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย และศึกษาทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศสำหรับใช้ในการวิเคราะห์

3. กำหนดขอบเขตข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ในการนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกวรรณคดีที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับนิยามความหมายและลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยกำหนดกรอบลักษณะของยูโทเปีย หมายถึง สังคมอุดมคติ หรือเป็นสถานที่ที่มีความสมบูรณ์ด้านปัจจัยสี่ ตลอดจนสังคม การเมือง การปกครอง ศาสนา เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา เพศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยูโทเปียจึงเป็นสังคมที่มนุษย์แสวงหา ส่วนดิสโทเปียเป็นสังคมที่มีลักษณะตรงข้ามกับยูโทเปีย โดยเป็นภาพของความทุกข์ ความสิ้นหวัง ความหายนะ และความล่มสลายของมนุษยชาติ เป็นสังคมที่ถูกควบคุมโดยบุคคล รัฐ หรือเครื่องจักรกล แต่เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญในการแสวงหาความหวังและการเปลี่ยนแปลงสู่ชีวิตที่ดี จากนิยามดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาตัวบทในวรรณคดีไทยแต่ละยุคสมัย จึงสามารถคัดเลือกวรรณคดี จำนวน 5 เรื่อง ซึ่งต่างยุคสมัยและต่างประเภทกัน แต่มีความสอดคล้องกับลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยนำมาใช้เป็นตัวบทในการศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ 1) เทภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง ฉบับพระญาณไทย วรรณคดีพุทธศาสนา สมัยสุโขทัย 2) ลิลิตโองการแช่งน้ำ ไม่ปรากฏผู้แต่ง วรรณคดีพิธีกรรม สมัยอยุธยาตอนต้น 3) เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏผู้แต่ง วรรณคดีคำทำนาย สมัยอยุธยาตอนกลาง 4) พระมาลัยคำหลวง ฉบับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ วรรณคดีพุทธศาสนา สมัยอยุธยาตอนปลาย และ 5) กภาพย์พระไชยสุริยา ฉบับสุนทรภู่ วรรณคดีแบบเรียนฝึกอ่านเขียน สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

4. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ คือ วิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีไทยกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. อภิปรายผลการวิจัย ให้ข้อเสนอแนะและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นมโนทัศน์สำคัญที่ปรากฏในวรรณคดีไทย ซึ่งให้ภาพเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผ่านบทพรรณนาความ โดยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีสัมพันธ์กับกวี ซึ่งธัญญา สังขพันธานนท์ (Sangkhaphanthanon, 2013) แสดงความคิดเห็นว่า “ในมุมมองของกวีราชสำนักต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นไปในสองลักษณะ คือ ประการแรก กวีมองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทางที่ดี โดยมองธรรมชาติเชิงสุนทรีย์ภาพ ผ่านการใช้ภาษาของกวีและอารมณ์สะท้อนใจ ส่วนประการที่สอง เป็นการมองในทางร้าย คือ ความหวาดกลัวอำนาจของธรรมชาติ” ทั้งสองลักษณะมีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยการมองธรรมชาติในเชิงสุนทรีย์ภาพมีลักษณะสัมพันธ์กับยูโทเปีย คือ ธรรมชาติในแนวอุดมคติ สำหรับการมองธรรมชาติในทางร้ายก็สอดคล้องกับความดิสโทเปีย คือ การที่มนุษย์พยายามควบคุม หลีกหนี และต่อต้านอำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังกล่าวนี้พบว่าในวรรณคดีไทยจึงปรากฏมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. มโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีไทยกับมิติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วรรณคดีไทยกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์อย่างน่าสนใจ กวีมักให้ความสำคัญกับภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะฉากและบรรยากาศ รวมทั้งเป็นสิ่งแสดงอารมณ์ความรู้สึกของกวี ด้วยเหตุนี้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทยจึงเป็นประเด็นที่จะละเลยไม่ได้ในการศึกษาวรรณคดีไทย และเมื่อพิจารณาในประเด็นมโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีไทยกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบรายละเอียดความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ยูโทเปียกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทยใน 2 ประเด็นดังนี้

1.1 สุนทรีย์ะเชิงนิเวศ: ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับอารมณ์ของปัจเจก

“ในวรรณคดีไทย ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับการนำเสนอในฐานะฉากและบรรยากาศของเรื่อง ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับภาวะความรู้สึกของตัวละคร หรือกวีในฐานะปัจเจกบุคคลอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ เมื่อตัวละครหรือกวีอยู่ในภาวะอารมณ์เป็นสุขก็จะพลอยรู้สึกที่ธรรมชาติมีความสวยงามรื่นรมย์ตามไปด้วย แต่ในยามที่ตัวละครตกอยู่ในความทุกข์ ความอ้างว้างว่าเหว ธรรมชาติก็จะพลอยแปรเปลี่ยนไปตามความรู้สึกของตัวละคร” (Sangkhaphanthanon, 2013: 282) ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครหรือกวีซึ่งถ่ายทอดผ่านตัวละครมีความสำคัญต่อฉากและบรรยากาศ

ของเรื่อง การสร้างภาพความสวยงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยผสานอารมณ์ความรู้สึกของกวีมีทั้งความรื่นรมย์และเป็นทุกข์ นับเป็นอารมณ์ของปัจเจกบุคคล ซึ่งในที่นี้หมายถึงกวีหรือผู้ประพันธ์ที่ต้องการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านบทกวี อย่างไรก็ตามสุนทรียภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีก็มีความสำคัญต่อเรื่องโดยเฉพาะในแง่ความจรจโรจใจ การพรรณนาฉากธรรมชาติที่สวยงามเป็นธรรมชาติในอุดมคติ เช่น ในเรื่องกาพย์พระไชยสุริยาเมื่อพระไชยสุริยาและนางสุมาลีพระมเหสีเดินทางในป่าแม้ด้วยความทุกข์ยากแต่กวีได้สอดแทรกฉากธรรมชาติไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

เห็นกวางย่างเยื้องขำเลื่องเดิน เหมือนอย่างนางเขมู
พระแสงสำอางข้างเคียง
เขาสูงผ่องหลังเรียง เรืองร้องซ้องเสียง
สำเนียงนำฟังวังเวง
กลางไพรไถ่ขันบรรเลง ฟังเสียงเพียงเพลง
ขอเจ้าจำเรียงเรียงวัง

(Sunthorn Phu, 2000: 29)

จากตัวอย่างข้างต้นกล่าวพรรณนาถึงสัตว์ในป่า โดยแสดงความเปรียบเทียบในเชิงอุปมา เช่น เปรียบการเดินทางของกวางกับความอ่อนช้อยสวยงามของนางในวัง เปรียบเสียงร้องของสัตว์ป่ากับความไพเราะของเครื่องดนตรี นอกจากนี้ในไตรภูมิพระร่วงก็ปรากฏฉากและบรรยากาศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แสดงสุนทรียภาพเช่นกัน ดังนี้ “อนึ่งที่ใดแลมีหนองมีสระพั่งทั้งนั้น เทียรย้อมมีดอกบัวแดงบัวขาวบัวเขียวบัวหลวง แลกระมุทอุบลจกลนี้ แลนิลุลบัวเผื่อนบัวขม ครั้นลมพัดอันต้องมีกลิ่นหอมขจรอยู่มีรูวายสักคาบฯ” (Phraya Lithai, 2011: 72-73) กวีได้กล่าวถึงภาพความงามของดอกบัวหลากหลายสายพันธุ์ สร้างสุนทรียภาพเป็นความงดงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังให้อารมณ์ความรู้สึกสุขสงบแก่ผู้อ่าน เช่นนี้เป็นลักษณะอารมณ์ของปัจเจกบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นกับผู้อ่านขณะอ่านวรรณคดีจากตัวอย่างวรรณคดีทั้งสองเรื่องเป็นการนำเสนอภาพธรรมชาติอย่างมีวรรณศิลป์ที่สะท้อนความดีมีค่าต่อธรรมชาติและ แสดงการยอมรับในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าเป็นเครื่องขลิบจิตใจของมนุษย์ หรือเรียกว่า

สุนทรียะเชิงนิเวศ ทั้งแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ของปัจเจกบุคคลซึ่งเกิดขึ้นกับกวีหรือผู้ประพันธ์ในขณะที่สร้างสรรค์วรรณคดีและเกิดขึ้นกับผู้อ่านขณะเสพวรรณศิลป์ของวรรณคดีเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้สุนทรียภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทยจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่กวีจะได้แสดงความเชี่ยวชาญทางภาษาเพื่อให้เกิดอรรถรสแก่ผู้อ่าน ประการสำคัญยังเป็นการแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกวี ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าฉากและบรรยากาศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีส่วนมากจะพรรณนาถึงความสวยงาม ความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเปรียบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทยมีลักษณะของความเป็นอุดมคติ เพราะเป็นสถานที่ที่ผู้คนปรารถนาซึ่งสอดคล้องกับนิทศัญญ์โทเปีย คือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุดมคติที่ผู้คนต้องการ โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่มีความโหยหาต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม สะอาด และบริสุทธิ์

1.2 สภาวะสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับนิทศัญญ์โทเปีย เพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นสถานที่ในอุดมคติของมนุษย์ และยิ่งไปกว่านั้นการให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุดมคติสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติเชิงนิเวศ (ecotopia) ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (Sangkhaphanthanon, 2013: 193) กล่าวว่า คำว่า “อีโคโทเปีย (ecotopia)” หรือ “สังคมอุดมคติเชิงนิเวศ” เป็นนิทศัญญ์ของนักวิชาการด้านนิเวศวิทยาตะวันตก ที่นำเอาความคิดเรื่องยูโทเปียหรือสังคมในอุดมคติมาประสานกับแนวคิดด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมนิยม เพื่อพิจารณาว่าสังคมอุดมคติที่สร้างขึ้นมานั้นกล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในความคิดเชิงนิเวศเช่นไร หากกล่าวถึงคุณลักษณะของสังคมอุดมคติเชิงนิเวศจะสื่อความถึงสภาวะสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตัวอย่างเช่น การพรรณนาฉากและบรรยากาศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งหากพิจารณาในลักษณะอีโคโทเปียหรือสังคมอุดมคติเชิงนิเวศ จะพบว่าไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสภาวะสมบูรณ์แบบสอดคล้องกับคุณลักษณะของอีโคโทเปียหรือสังคมอุดมคติเชิงนิเวศบางประการ ดังนี้

“กลางหมู่ก็ชวนกันไปเล่นในสวนอันมีสรรพลูกไม้ อันตระการแลมีลูกอันสุกแลหวาน
คือว่าขุ่นนั้นใสกลางลูกอันใหญ่เท่าไ้หาม ลางลูกเท่ากล่อมหอมก็หอมหวานก็
หวาน... บางหมู่ชวนกันไปเล่นแม่น้ำใหญ่อันมีท่าอันปราศจากเปลือกแลตม... ฝ่า
มีรูไม้ที่อยู่ไ้ใดแลเขาเข้าอยู่อาศัย ในที่นั้นก็พูนเกิดขึ้นมาเป็นเสื่อสาตอาสนะ และเป็น
พุกนอนหมอนอิง เป็นม่านแลเพดานกางกัน”

(Phraya Lithai, 2011: 75-76)

จากตัวอย่างกล่าวถึงแผ่นดินอุตรกฐทวีปซึ่งมีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ เช่น มีผลไม้หลากหลายพันธุ์ มีรสชาติดหวานหอม มีแม่น้ำใสสะอาดปราศจากโคลนตม จะพบว่าการดำเนินชีวิตของชาวอุตรกฐทวีปสอดคล้องกับแนวคิดอีโคโทเปียในหลายประการ อาทิ การมีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติ โดยชาวอุตรกฐทวีปสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน แม้แต่ที่อยู่อาศัยก็สามารถอยู่อาศัยในคอกไม้ ไม่มีบ้านเรือนเป็นหลักแหล่ง แต่ในต้นไม้เหล่านั้นจะปรากฏเป็นพุกเป็นหมอนเป็นม่านกันสำหรับพักอาศัย ทั้งนี้ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติของชาวอุตรกฐทวีปสะท้อนถึงวิถีชีวิตที่มีความสุขจากการอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายไม่เร่งรีบ นอกจากนี้ชาวอุตรกฐทวีปยังรักษาความสมดุลของธรรมชาติและระบบนิเวศได้เป็นอย่างดี เช่น ตัวอย่างที่ว่า “ผีแลแล้วเมื่อเขาแลตายจากกัน เขาบมิไ้ได้เป็นทุกข์เป็นโศกแลมิไ้ตรองให้รักกันเลย... จึงเอาศพนั้นไปวางไว้ในที่แจ้ง ยังมีนกสิ่ง ๑ เทียรย้อมบินเที่ยวไปทั่วแผ่นดินอุตรกฐทวีปนั้นนกนั้นครันว่าแลเห็นซากศพไ้ นกนั้นก็คาบเอาซากศพนั้นไปเป็นกำนับ้านนกนั้น เพราะว่าบมิให้เป็นอุกกรุกในแผ่นดินเขานั้นไ้” (Phraya Lithai, 2011: 77-78) ในแผ่นดินอุตรกฐทวีปมีวิธีการจัดการศพเพื่อไม่ให้กลายเป็นซากของเน่าเสียในแผ่นดิน ทั้งยังเป็นการจำกัดจำนวนประชากรในพื้นที่ให้เหมาะสมต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ เพราะชาวอุตรกฐทวีปดำเนินชีวิตโดยใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยไ้โดยตรง ดังนั้น ชาวอุตรกฐทวีปจึงมีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะสังคมอุดมคติเชิงนิเวศหรือสังคมในลักษณะอีโคโทเปีย ซึ่งเป็นสภาวะสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียในมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด

โดยสรุปจากการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีไทยกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งสองประเด็นมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างชัดเจน สามารถเชื่อมโยง

ความคิดที่ว่า การนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกวีไทยอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์นิเวศเป็นศูนย์กลาง คือ “ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่ามนุษย์ เป็นพวกเชิดชูธรรมชาติ ยกให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง (ecocentrism)” (Charoensin-o-lam, 1999: 208) ด้วยเหตุนี้การให้ความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบทกวี จึงแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ดังที่ดวงมน จิตรจันงค์ (Chitchamnon, 1997: 68-97) กล่าวว่า “ความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติทำให้เกิดความรู้สึกสองด้านควบคู่กัน คือ ความสำนึกในอำนาจของธรรมชาติ และความหวาดระแวงต่อธรรมชาติ... กล่าวไ้ได้ว่า โลกทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติของกวีไทยแสดงความสำนึกไ้ในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและบทบาทของธรรมชาติต่อชีวิตและโลกนั้นเอง”

นอกจากการนำเสนอธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทยจะมีลักษณะของมโนทัศน์ยูโทเปียหรือความเป็นอุดมคติเชิงนิเวศแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าในวรรณคดีไทยให้ความสำคัญกับแนวคิดธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง ทั้งยังสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียในความเป็นอีโคโทเปียหรือสังคมอุดมคติเชิงนิเวศอย่างแท้จริง

2. มโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีไทยกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดิสโทเปียมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงลบ ซึ่งภัทรภร รักเรียน (Rukrien, 2016: 29) กล่าวว่า “คตินิยมนักวิชาการและแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยมนอกจากจะมีบทบาทผลักดันสังคมให้ไปทำตามอุดมคติที่มุ่งหวังในขณะเดียวกันแนวคิดทั้งสองก่อให้เกิดด้านลบ ซึ่งความกังวลถึงด้านลบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเหล่านี้ปรากฏในรูปของวรรณกรรมอีโค-ดิสโทเปีย” โดยวรรณกรรมอีโคดิสโทเปียให้ภาพด้านลบเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาประชากรล้นโลก การใช้ทรัพยากร วิกฤตพลังงาน เชื้อเพลิง จนถึงวันสิ้นโลก สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับสภาวะอีโค

ดิสโทเปีย ซึ่งปัจจัยสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการศึกษาอนาคตของดิสโทเปียในวรรณคดีไทยกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงวิเคราะห์พบใน 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 การควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมนุษย์

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะมนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะผู้ควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดแบบอีโคดิสโทเปีย โดยเฉพาะการกล่าวถึงอำนาจของมนุษย์ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ รัชฎา สังขพันธ์านนท์ (Sangkhaphanthanon, 2013: 33) กล่าวถึง “การปรับเปลี่ยนกระบวนการแบบกลไกมาสู่กระบวนการแบบองค์รวมก่อให้เกิดระบบคิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

● คาบิตเป็นดาวจุ่ม
ฟ้ากระทุ่ทุ่ทับลง
แสงแผ่นดินปลงเอาชีวิไป

● จะเซ่ริบเสื่อพัด หมี่แรดถั่วตแสนงขนาย หอกปิ่น ปลายปักกรอ
ใครต้องจอบจตาย งูเงี้ยวพิษทั้งหลยลุ่มฟ้า ตายตำหนายังดิน นรินทรหยาบ
หลยหล้า

ลีมดาหงายสู่ฟ้าจตาย
กั่มหน้าลงแผ่นดินจตาย
สีลองกินไฟต่างงวัน ๗

(The Fine Arts Department, 1986: 9)

จากตัวอย่างเป็นคำสาปแช่งที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติหลายประการ เช่น ขอให้ “คา” หรือหญ้าคาบิตเป็นดาบปลายจุ่มเพื่อใช้เป็นอาวุธลงโทษ ขอให้ฟ้าถล่มลงมาทับให้แผ่นดินแยกแล้วสูบเอาชีวิตไป และไม่ว่าจะไปทิศทางไหนขอให้กินไฟแทนอาหารที่มีรส จะเห็นได้ว่าคำสาปแช่งนี้กล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ หญ้า ฟ้า ดิน และไฟ เป็นสิ่งในการลงโทษ นอกจากนี้ยังใช้สัตว์ร้ายเป็นเครื่องลงโทษผู้กระทำผิด เช่น จะเซ่ริบเสื่อ หมี่แรด และงูพิษ ดังกล่าวนั้นแสดงถึงอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองในการควบคุมธรรมชาติและใช้ธรรมชาติมาเป็นบทลงโทษแก่ผู้คิดคดทรยศด้วยเหตุนี้แนวคิดการควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมนุษย์จึงสะท้อนความคิดอีโคดิสโทเปีย (eco-dystopian) หรือที่เรียกว่า ดิสโทเปียทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์

วรรณคดีไทยนอกจากจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดมนุษย์เป็นใหญ่เหนือธรรมชาติ แต่ในขณะที่เดียวกันวรรณคดีไทยก็นำเสนอให้เห็นว่า ธรรมชาติมีความยิ่งใหญ่หรือมีอำนาจเหนือมนุษย์ ซึ่งเป็นความคิดที่มีความขัดแย้งกันอยู่ในที่

จากเดิมเป็นอย่างมาก กระบวนทัศน์แบบลดส่วนกลไกมองโลกในฐานะเครื่องจักรกลชนิดหนึ่งที่ไม่มีชีวิต ดังนั้นธรรมชาติและระบบนิเวศ และข้อจำกัดของธรรมชาติที่เคยกำหนดและจำกัดมนุษย์ไว้ รวมไปถึงความลับต่าง ๆ ของธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องเอาชนะและพิชิตให้ได้ เพื่อนำธรรมชาติมารับใช้ความต้องการของมนุษย์” จะเห็นได้ว่าถ้อยคำข้างต้นสอดคล้องกับความคิดที่ว่า มนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีปัจจัยสำคัญ คือ กลไกในการควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่าในลิลิตโองการแช่งน้ำ วรรณคดีพิธีกรรมสมัยอยุธยาตอนต้นมีเนื้อหาเป็นคำสาปแช่งที่ใช้ในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาได้เสนอความคิดที่ว่าชนชั้นผู้ปกครองมีอำนาจในการลงโทษข้าราชการโดยอาศัยธรรมชาติเป็นผู้ลงโทษผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์ ดังตัวอย่าง

โดยที่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์ค่อนข้างเป็นที่ประจักษ์ชัดว่ามนุษย์ไม่สามารถเอาชนะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ การลงโทษของธรรมชาติทำให้มนุษย์ได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต เช่น ภัยพิบัติจากทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีเหนือมนุษย์ ประการสำคัญ คือ สิ่งเหล่านี้สามารถสะท้อนมโนทัศน์ดิสโทเปียทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ได้รับผลกระทบจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้ตกอยู่ในความหวาดกลัวและไม่ปลอดภัยต่อชีวิต เปรียบได้กับการเกิดสภาวะดิสโทเปียนั่นเอง

ในวรรณคดีไทยได้แสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีเหนือมนุษย์ในหลายลักษณะซึ่งทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ การลงโทษจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดภัยพิบัติ เช่น ในกาพย์พระไชยสุริยา แสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้คนประพฤติดินทำนองคลองธรรมจะถูกธรรมชาติลงโทษ ดังตัวอย่าง

“ผีป่ามากกระทำ
น้ำป่าเข้าธานี
มรณกรรมชาวบุรี
ก็ไม่มีที่อาศัย”
(Sunthorn Phu, 2000: 15)

จากตัวอย่างข้างต้น “ผีป่า” เป็นตัวแทนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการลงโทษมนุษย์ผู้ประพฤติผิดศีลธรรมโดยใช้ภัยธรรมชาติ ได้แก่ น้ำป่าเข้าท่วมเมืองจนชาวเมืองได้รับความเดือดร้อน ไม่มีที่อาศัยจึงต้องหนีออกจากเมืองสังเกตได้ว่าผู้แต่งใช้อำนาจของธรรมชาติผ่าน “ผีป่า” เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ แม้จากเนื้อเรื่องมนุษย์มีพฤติกรรมเสื่อมกระทำผิดศีลธรรม แต่ไม่ปรากฏการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามธรรมชาติก็มีพลังอำนาจในการจัดการสังคมมนุษย์เมื่อเกิดความวุ่นวายโดยการชะล้างบ้านเมือง ซึ่งเป็นนัยของการจัดพฤติกรรมเสื่อมของมนุษย์ ทั้งนี้ ในวรรณคดีเรื่อง เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา วรรณคดีคำทำนายสมัยอยุธยา ได้กล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริบทที่ผิดจากปกติอันเนื่องมาจากพฤติกรรมของกษัตริย์ที่ไม่ทรงทศพิธราชธรรม ดังเช่น

มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม มิใช่เทศกาลลมมกัพัด
มิใช่เทศกาลหนาวก็หนาวพัน มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุบัติ
(“Chronicle, Volume 37 (Part 63: Krung Gao
(continued)”, 1969: 136)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นคำพยากรณ์ถึงความผันแปรของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งฤดูกาลต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างผิดปกติ เช่น ไม่ใช่ฤดูร้อนแต่อากาศกลับร้อน ไม่ใช่ฤดูหนาวก็เกิดอากาศหนาว และไม่ใช่ฤดูฝนกลับมีฝนตก ความผิดปกติของฤดูกาลธรรมชาตินี้เกิดขึ้นเมื่อกษัตริย์ไม่ทรงทศพิธราชธรรม ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นบทลงโทษจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ถึงพลังอำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ นอกจากนี้ในวรรณคดี เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ได้กล่าวถึงบทลงโทษของผู้ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ข้อความว่า “ยังมีเปรตจำพวก ๑ เล่าที่ขย้อมมีตัวเปื้อยเน่า แลผอมหนัก มีหลังก็ขด มือก็เหน่า ตีนก็เปื้อย แลเขาขอมเอาไฟมาคลอกตัวเขาเองอยู่ทุกเมื่อ แลตัวเขานั้นตั้งขอนไม้อันกลิ้งอยู่ ณ กลางไร่ แลเขากลิ้งไปกลิ้งมา ทนทุกข์เวทนานักหนาดังนั้นเป็นช้านานนักแล เปรตฝูงนี้ใส่เมื่อก่อนเขา

คลอกป่าเผาป่า และสิ่งสัตว์อันใดที่หนีมันนั้นไฟก็ไหม้ลามตาย” (Phraya Lithai, 2011: 55-56) จะเห็นได้ว่าในขณะที่เป็นมนุษย์ได้ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการเผาป่า ทำให้สัตว์ป่าถูกไฟคลอกตาย คนเหล่านี้เมื่อตายไปเกิดเป็นเปรตได้รับทุกข์เวทนาถูกไฟคลอกตัวอยู่ตลอดเวลา เปรตเหล่านี้ถูกลงโทษเพราะกระทำผิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีพลังอำนาจเหนือมนุษย์ แม้ผู้กระทำผิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตายไปก็ยังคงได้รับโทษทัณฑ์ที่กระทำผิดต่อป่าไม้และสัตว์ป่า นับเป็นกุศโลบายไม่ให้นักทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีอำนาจเหนือมนุษย์และสามารถทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียได้

มโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีไทย มีลักษณะสอดคล้องกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงลบอย่างชัดเจนทั้งในด้านมนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งพบว่าลิลิตโองการแช่งน้ำ มนุษย์ใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือลงโทษผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์ ส่วนประเด็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์เป็นความชัดเจนว่าในวรรณคดีไทยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีพลังอำนาจที่จะควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในทำนองคลองธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีกำลังที่จะลงโทษผู้กระทำผิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังกล่าวนี้นี้จึงสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียโดยเฉพาะเมื่อมนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์มโนทัศน์โทเปียและดิสโทเปียกับทวิลักษณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทย ซึ่งผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นหลักในการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีวรรณคดีไทย พบว่า มโนทัศน์โทเปียสัมพันธ์กับสุนทรียะเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับอารมณ์ของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะความงามทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากอารมณ์สุนทรียะของกวี เช่นเดียวกับ การแสดงถึงสภาวะสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของอีโคโทเปียหรือสังคมอุดมคติเชิงนิเวศสื่อความหมายถึงสังคมที่มีระบบนิเวศทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์แบบ เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ต้องการ โดยเฉพาะปัจจุบันซึ่งเกิดภาวะธรรมชาติและเสื่อมโทรม ผู้คนจึงต้องการแสวงหาป่าไม้ แม่น้ำลำธาร

และอากาศที่บริสุทธิ์สมบูรณ์ อันเป็นธรรมชาติในอุดมคติ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของสังคมยูโทเปียเชิงนิเวศน์นั่นเอง ส่วนมโนทัศน์ดิสโทเปียกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรากฏแนวคิดการควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมนุษย์ ผ่านการใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือลงโทษมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้ยังปรากฏแนวคิดสำคัญ คือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์ ทำให้เห็นว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถควบคุมและลงโทษมนุษย์ ทำให้เกิดโลกดิสโทเปียได้ ลักษณะดังกล่าวจึงสื่อความหมายถึง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงลบที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทำให้เกิดความหวาดกลัวและต้องการหลีกเลี่ยง เช่น การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ดังนั้นจึงมีความสอดคล้องกับลักษณะของดิสโทเปียอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้ จากการวิเคราะห์จึงพบว่าวรรณคดีไทยปรากฏมโนทัศน์ ยูโทเปียและดิสโทเปียกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างน่าสนใจ

บทสรุปของการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย กับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เห็นลักษณะของ ทวิลักษณ์หรือคู่ตรงข้ามของยูโทเปียและดิสโทเปีย ซึ่งทั้งสอง ลักษณะแสดงถึงทวิลักษณ์หรือคู่ตรงข้ามระหว่างธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในอุดมคติกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงลบ ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่ามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ในวรรณคดีไทยกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีลักษณะของ กระบวนทัศน์มนุษย์เป็นใหญ่และธรรมชาติเป็นใหญ่ใน รูปแบบทวิลักษณ์หรือคู่ตรงข้าม

ในการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียกับ ทวิลักษณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทย แสดงให้เห็นว่าแนวคิดที่สอดคล้องกับภาวะยูโทเปียและ ดิสโทเปียตามแนวคิดของนักทฤษฎีตะวันตกนั้น ปรากฏใน วรรณคดีไทยมาช้านานแล้วและวรรณคดีไทยให้ความสำคัญ เกี่ยวกับแนวคิดธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งสามารถ วิเคราะห์ผ่านภาษา อารมณ์ความรู้สึกของกวี ฉากและ บรรยายภาพของเรื่อง ฯลฯ ประการสำคัญวรรณคดีไทยได้ แสดงถึงมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียทางธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด นับเป็นองค์ความรู้สำคัญในการ ศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมไทย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียกับทวิลักษณ์ ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีไทยยังมีประเด็น

ที่น่าสนใจในการนำมาศึกษาอีกหลายมิติ เช่น สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม ศาสนา เพศ และพื้นที่ เป็นต้น ทั้งนี้ อาจศึกษาเฉพาะมโนทัศน์ยูโทเปียหรือดิสโทเปียในประเด็นใด ประเด็นหนึ่งอย่างละเอียด นอกจากนี้ยังสามารถนำตัวบท อื่น ๆ มาศึกษา อาทิ วรรณกรรมปัจจุบัน บทเพลง สารคดี และเรื่องเล่ามุขปาฐะ ฯลฯ เพื่อห้วงค์ความรู้เกี่ยวกับยูโทเปีย และดิสโทเปียในวงวรรณกรรมไทยมีขอบข่ายการศึกษา ที่กว้างขวางและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

References

- Archer-Lean, C. (2009). Revisiting literary Utopias and Dystopias: Some new genres. **Social Alternatives**, 28(3): 3-7.
- Bagchi, B. (2015). **Utopian and Dystopian Literature: A Review Article of New Work by Fokkema; Prakash; Gordin, Tilley, Prakash; and Meisig.** [Online]. Retrieved January 19, 2022 from <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2743&context=clweb>
- Buasomboon, Busaba. (1993). **A Comparative Study of Three Utopian Novels: A Modern Utopia, Muang Nimitr and Walden Two** (การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายแนวคิดสังคมอุดมคติในเรื่อง อะ โมเดิร์น ยูโทเปีย เรื่องเมืองนิมิตร และเรื่อง วอลเต็น ทู). Master's dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Chalayonnavin, Auschala. (2016). Utopia: It's dimensions in social science (ยูโทเปีย: มิติทางสังคมศาสตร์). **Journal of Public Administration and Politics**, 5(2): 1-28.
- Charoensin-o-larn, Chairat. (1999). **Development Discourses: Power, Knowledge, Truth, Identity and Otherness** (วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น). Bangkok: Vibhasa.
- Chitchamnong, Duangmon. (1997). **Values and Outstanding Characteristics of Thai Literature in the Early Rattanakosin Period** (คุณค่าและ ลักษณะเด่นของวรรณคดีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น). Bangkok: Thammasat University Press.

- Chronicle, Volume 37 (Part 63: Krung Gao (continued))** (ประชุมพงศาวดาร เล่ม 37 (ภาคที่ 63 : กรุงเก่า (ต่อ))). (1969). Bangkok: Kurusapa Printing Ladphrao.
- Department of Religious Affairs, Ministry of Education. (1982). **Tipitaka Official Edition (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับหลวง)** (4th ed.). Bangkok: Religious Affairs Press.
- Phraya Lithai. (2011). **Tribhumikata: The Story of the Three Planea of Existence (ไตรภูมิพระร่วง)**. Bangkok: Sinlapabannakhan.
- Prachatai. (2015). **Suradech Chotiudompan: Origins and Influences U-Dystopia Literature (สุรเดช โชติอุดมพันธ์: ต้นกำเนิดและอิทธิพล วรรณกรรม ยู, ดิส-โทเปีย)**. [Online]. Retrieved July 2, 2019 from <https://prachatai.com/journal/2015/07/60233>
- Pradittatsanee, Darin. (2017). Ecocriticism: Introduction (การวิจารณ์วรรณกรรมแนวนิเวศ (Ecocriticism): บทแนะนำเบื้องต้น). In R. Satchaphan (Ed.), **Theory and Art Criticism: Perspectives of Thai Academics (ทฤษฎีกับการวิจารณ์ศิลปะ: ทศนะของนักวิชาการ ไทย)**, (pp. 236-327). Pathum Thani: Nakorn Publishing.
- Royal Society. (2000). **Dictionary of Philosophical Terms: English-Thai, The Royal Society Edition (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน)** (3rd ed.). Bangkok: The Royal Institute of Thailand.
- Rukrien, Patraporn. (2016). **Eco-Dystopia and Eco-Utopia in Kim Stanley Robinson's Science Fiction (อีโค-ดิสโทเปียและอีโค-ยูโทเปียในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ของคิม สแตนลีย์ โรบินสัน)**. Doctoral dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Sangkaphanthanon, Thanya. (2013). **Ecocriticism in Thai Literature (วรรณคดีสีเขียว : กระบวนทัศน์ และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย)**. Pathum Thani: Nakorn Publishing.
- Sangkaphanthanon, Thanya. (2016). **Contemporary Literary Theory (แนววรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย)**. Pathum Thani: Nakorn Publishing.
- Sunthorn Phu. (2000). **Phra Chai Suriya (ภาพรชัยสุริยา)** (9th ed.). Bangkok: Tampanya.
- The Fine Arts Department. (1986). **Literature in the Ayutthaya Period Volume 1 (วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1)**. Bangkok: Office of Literature and History, The Fine Arts Department.
- The Fine Arts Department. (2002). **Literature in the Ayutthaya Period Volume 3 (วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3)** (2nd ed.). Bangkok: Office of Literature and History, The Fine Arts Department.